

ВІДГУК

офіційного опонента

**д.н. з державного управління, д.е.н., професора, завідувача кафедри
національної безпеки, публічного управління та адміністрування
державного університету «Житомирська політехніка»**

Свірко Світлани Володимирівни

**на дисертаційну роботу Пугача Юрія Васильовича
на тему «Розвиток фінансової децентралізації в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Тривалий досвід багатьох розвинутих країн доводить, що регіональний рівень є більш оптимальним для ефективного вирішення соціально-економічних проблем розвитку. Процеси децентралізації повноважень покликані зміцнити місцеве самоврядування в рамках цілей сталого розвитку. Україна є активним учасником таких процесів. При цьому поступово формується нова регіональна політика з ширшими можливостями та повноваженнями, що передбачає поступову передачу фінансових ресурсів до місцевих органів влади. Проте бюджетне регулювання, міжбюджетні відносини, формування та використання бюджетних коштів, роль місцевих фінансів у розвитку територій потребують подальшого осмислення та розвитку. При наявності вагомих напрацювань з даної теми, питання перерозподілу фінансових ресурсів, підвищення ефективності адміністрування та оцінки показників ефективності управління потенціалом у формуванні бюджетних ресурсів, заходи з залучення інвестицій є недостатньо розробленими. Підвищення ефективності формування та використання коштів місцевих бюджетів є ключовим фактором вирішення соціально-економічних проблем розвитку регіонів, зокрема забезпечення якості соціальних послуг, зменшення міжрегіональних диспропорцій, активізації економічного розвитку територій тощо. Вирішенню окреслених проблем сприяє поглиблення теоретичних положень та практичних рекомендації щодо виокремлення

особливостей формування місцевих бюджетів в умовах розвитку фінансової децентралізації.

Умови в нашій країні, в яких зараз функціонують органи місцевого самоврядування є складними. Починаючи з 24 лютого 2022 року, коли розпочалось повномасштабне вторгнення росії на територію України, місцеве самоврядування першим відчуло проблеми, що сталися за таких подій – це пошкодження інфраструктури, міграція населення, гуманітарні аспекти, фінансова нестабільність, знецінення національної валюти. Посилення ступеня фінансової вразливості бюджетної сфери України, зростання бюджетних дисбалансів, зменшення економічної активності – проблеми, які потребують вирішення.

Узагальнюючи, можна визнати, що актуальність обраної теми здебільшого обумовлена потребою в сучасному та ефективному управлінні фінансовими ресурсами. Дисертаційна робота демонструє глибоке розуміння проблем та вміння представити конструктивні рекомендації для подальшого розвитку фінансової децентралізації в Україні.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

У дисертації Пугача Ю.В. обґрунтовано теоретико-методичні засади розвитку фінансової децентралізації в Україні, а також надані практичні рекомендації до її удосконалення з урахуванням кращого досвіду зарубіжних країн.

Дисертацію виконано здобувачем в контексті плану науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету. Отримані автором наукові результати, зокрема, розроблені рекомендації щодо імплементації стратегії оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів стали частиною державної бюджетної теми кафедри фінансів, банківської справи та страхування ДБТ 00032-1 «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи» (номер державної реєстрації 0117U004254).

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Оцінюючи наукову новизну дисертації, перш за все, слід зазначити, що робота Пугача Ю.В. є комплексним, ґрунтовним дослідженням, спрямованим на вирішення актуального наукового завдання щодо поглиблення теоретичних засад, розширення методичного інструментарію та вдосконалення організаційних положень з розвитку фінансової децентралізації в Україні.

Перший блок наукових результатів роботи містить здобутки дисертанта, спрямовані на розширення категоріально-понятійного апарату дослідження та розвиток теоретичних засад з фінансової децентралізації.

Так, зокрема, у роботі удосконалено теоретичне обґрунтування фінансової децентралізації, де автор пов'язує ефективний розподіл ресурсів з делегуванням повноважень місцевим органам влади та зосередженням на регіональній ідентичності. Виокремлено причини різниці економічного потенціалу регіонів, загострено увагу на прикордонних регіонах, які страждають від війни. Набуло подальшого розвитку узагальнення та систематизація підходів реформування міжбюджетних відносин пов'язаних з розподілом фінансових повноважень на основі кращих закордонних практик, що дає змогу зосереджуватися на пріоритетних напрямках фінансування, досягати збалансованості бюджетів, забезпечувати стійкий розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Другий блок наукових результатів роботи містить здобутки дисертанта щодо розширення методичного інструментарію розвитку фінансової децентралізації в контексті реалізації реформи місцевого самоврядування. Заслуговує на увагу запропонований підхід комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць з подальшим рейтингуванням, що розкриває стан ресурсно-функціональних складових та дає можливість відслідковувати кількісні показники. Розвинуто підходи щодо визначення зв'язку між фінансовою децентралізацією та показником валового регіонального продукту, як основного показника соціально-економічного розвитку регіонів на основі кореляційно-регресійних моделей із застосуванням небюджетних факторів,

що дає можливість розробляти заходи з удосконалення фінансової політики регіонів.

Третій блок наукових результатів роботи містить здобутки дисертанта щодо удосконалення та розробки організаційних положень розвитку фінансової децентралізації в Україні.

Зокрема, удосконалено поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів шляхом поступового зміщення пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів щодо залучення інвестицій та забезпечення фіскальної стійкості адміністративно-територіальних одиниць з метою стійкого регіонального розвитку. Застосовано економетричні підходи машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів та фінансування окремих напрямків діяльності, що дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального розподілу та використання бюджетних коштів.

В роботі вперше розроблено концепцію побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку з цілісним комплексом заходів щодо активізації інвестиційної привабливості в умовах повоєнного відновлення країни, що враховує індикатори пріоритетного розвитку та є перспективним інструментом вирішення проблем інвестиційної активності в регіонах.

4. Наукове та практичне значення одержаних результатів.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дають підстави стверджувати, що отримані результати є вагомими та можуть бути використані як у подальших наукових дослідженнях, так і у практичній діяльності. Отримані результати дисертації спрямовані на вирішення науково-практичної проблеми.

Практична цінність наукових результатів полягає в тому, що основні наукові положення дисертації є методичними розробками, а також практичними рекомендаціями щодо розвитку фінансової децентралізації та вдосконалення підходів розподілу, моніторингу, прогнозування ресурсів з метою підвищення ефективності фінансової політики держави.

Зокрема, напрацювання здобувача були використані Степанівською селищною територіальною громадою для оцінки небюджетних факторів на основі удосконаленої методики кореляційно-регресійного аналізу. Такий підхід дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру та розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками. Окремі пропозиції планується застосувати при розробці Стратегії розвитку Степанівської селищної територіальної громади (довідка №952-06-11 від 26.06.2023 р.).

Окрема увага у дисертації присвячена джерелам інвестиційних ресурсів. Особливо цінними є напрацювання з активізації інвестиційної привабливості мікрорегіонів пріоритетного розвитку в умовах повоєнного відновлення країни. Зокрема, потенціал взаємодії держави та бізнесу у відновленні та розбудові інфраструктури має активізація ринку муніципальних цінних паперів (довідка №43/524 від 24.05.2023 р.).

Наукові та практичні результати дисертанта можуть бути використані Міністерством фінансів України, Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, органами місцевого самоврядування та іншими економічними агентами.

5. Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні теоретичні положення, наукові ідеї, практичні результати було висвітлено автором на Міжнародній науково-практичній інтернет конференції пам'яті професора М.Г. Михайлова «Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобалізації» (СНАУ, м. Суми, 22 листопада 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в XXI столітті» (ЦФЕНД, м. Полтава, 26 жовтня 2021р.); Міжнародній мультидисциплінарній інтернет-конференції «Світ наукових досліджень» (м. Переворськ, Польща, 23-24 червня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та аспірантів (СНАУ, м. Суми, 14-18 листопада 2022р.); XLIII міжнародній науково-практичній конференції «Наука та інновації: глобальні виклики» (м. Варшава, Польща, 19-20 грудня 2022 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (ПДАУ, м. Полтава, 26 жовтня 2023 р.).

Основні положення та висновки дисертації відображено у шести статтях наукових фахових видань України категорії «Б». Кількість і обсяг публікацій, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій такого рівня відповідають за всіма показниками вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Наукові положення базуються на вивченні дисертантом сутності, змісту, джерел та особливостей розвитку фінансової децентралізації, що слугували основою для вивчення об'єкту дослідження. Обґрунтованість представлених наукових положень розвинута завдяки аналізу нормативної бази, законодавчих документів України, вітчизняних і зарубіжних досліджень, що підтверджується значним переліком використаних джерел (195 джерел).

Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації спираються на використаний комплекс загальнофілософських, загальнонаукових і спеціальних методів пізнання явищ і процесів у системі економічних наук, узагальненні існуючих ідей та поглядів сучасних науковців. Для вирішення поставлених завдань здобувачем використано такі методи: діалектичний метод пізнання (системний підхід до вивчення економічних явищ); абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні сутності і змісту фінансової децентралізації); економічного аналізу та порівняння (при оцінці сучасного стану бюджетів різних рівнів, зокрема місцевих бюджетів); статистично-економічний (при групуванні регіонів за певними ознаками); табличний і графічний метод (для відображення інформації щодо фінансового стану місцевих бюджетів); формальної і діалектичної логіки (для виявлення можливостей адаптації зарубіжного досвіду розвитку фінансової децентралізації в умовах вітчизняної практики та обґрунтування стратегічних

підходів до подальшого удосконалення місцевого самоврядування в Україні); економіко-математичний метод (використано з метою оцінювання показників фінансової децентралізації в результаті реформи місцевого самоврядування можливостей прогнозування). Вивчення наукових публікацій та обсягу, глибини виконаного дисертаційного дослідження, що виносить на захист дає підстави стверджувати, що проведена робота має достатній рівень обґрунтованості, а результати є достовірними.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних та орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Розділи роботи пов'язані між собою у послідовності, що розкриває теоретичні основи як підґрунтя для аналізу емпіричних даних з наступною конкретизацією особливостей розвитку предмета дослідження, що забезпечує цілісне сприйняття досліджуваної проблеми і дозволяє визначити науковий внесок здобувача та ступінь вирішення сформульованих завдань відповідно до теми, мети та завдань дослідження.

Зокрема, у першому розділі, на основі опрацювання численних літературних джерел і власних узагальнень: розкрито теоретико-інституційні засади розвитку фінансової децентралізації, в частині економічної сутності та трансформації підходів до фінансової децентралізації (п. 1.1), досліджено закордонний досвід запровадження реформ місцевого самоврядування (п. 1.2), визначено тренд світової академічної думки, проаналізовано еволюцію інституційного забезпечення в Україні (п. 1.3).

У другому розділі: комплексно проаналізовано вплив фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів, зокрема

зіставлено за періодами джерела формування та напрямки використання коштів бюджетів різних рівнів в умовах адміністративно-територіальних змін (п. 2.1), використано удосконалену методику визначення рівня фінансової децентралізації на основі комплексного інтегрального оцінювання (п. 2.2), здійснено економіко-математичне моделювання за допомогою кореляційно-регресійного аналізу взаємозалежності між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів (п. 2.3).

У третьому розділі в контексті концептуального бачення стратегічних орієнтирів у вирішенні досліджуваної проблеми, представлені стратегічні пріоритети та шляхи зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування, зокрема запропоновано шляхи підвищення ефективності формування та використання видатків адміністративно-територіальних одиниць (п. 3.1), застосовано сучасні економетричні підходи машинного навчання у визначенні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів (п. 3.2), запропоновано альтернативні джерела фінансування, сформульовано пропозиції щодо залучення фінансових ресурсів у повоєнному відновленні регіонів на засадах побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку (п. 3.3).

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

В цілому дисертація написана з дотриманням існуючих вимог, має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням. Проте, не всі положення дисертації є беззаперечними, деякі питання потребують уточнення та додаткової аргументації, а саме:

1. Як свідчить зміст дисертації, автором на високому професійному рівні розглянуто методичні підходи щодо трактування поняття «фінансова децентралізація» (п. 1.1). Проте, на нашу думку, дисертанту доцільно було б більш детально розглянути прояв функції децентралізації з позиції

підвищення ефективності розподілу фінансових ресурсів, впливу на добробут населення з урахуванням регіональних особливостей.

2. Дисертантом проведено детальний бібліометричний аналіз за ключовими словами «фінанси» та «децентралізація» (п. 1.3). Дисертаційна робота значно виграла, якщо була би доповнена візуалізацією мережі вживаних термінів за хронологією та закономірностями цитування між авторами, що збагатило би уявлення про останні тенденції та географічну локалізацію світової думки у цьому напрямку.

3. До якісних характеристик, що характеризує дисертаційне дослідження необхідно віднести науковий підхід до комплексної діагностики стану фінансової децентралізації регіонів (п. 2.2). Проте, вважаємо за доцільне, приділити більше уваги використаним у розрахунках коефіцієнтам. Не врахування у даному підході небюджетних складових може спотворювати результати дослідження. З використаним набором даних інтегральний показник скоріше відображає рівень фінансової забезпеченості місцевих бюджетів.

4. Автором запропоновано поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів у третьому розділі роботи. Водночас доцільно було б деталізувати, які конкретні заходи можуть бути ефективними та наскільки вони придатні до застосування в конкретних умовах, включаючи врахування ризиків. Поглиблене розкриття цієї теми, на нашу думку, збагатило б роботу практичними рекомендаціями.

5. Дисертаційна робота значно виграла б, якби автор у третьому розділі 3.3 зосередив увагу не лише на місцевих облігаціях, як інструменті залучення коштів для розбудови інфраструктури регіонів і територіальних громад, але і можливості більш ширшого використання таких інструментів, як, наприклад, державно-приватне партнерство, залучення зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів та інвестицій, грантових коштів, ресурсів, що акумулюються через механізми транскордонного співробітництва тощо.

Проте зроблені зауваження не змінюють загальної позитивної думки про дисертацію, про якість, ґрунтовність виконаного дослідження і загалом не

знижують його науково-практичного значення та цінності отриманих теоретичних результатів і прикладних висновків.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Пугача Юрія Васильовича «Розвиток фінансової децентралізації в Україні», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, основними результатами обґрунтованості, основними положеннями і результатами опублікованими у фахових виданнях, новизна постановки та практичним значення відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р.

Офіційний опонент:

д. н. з державного управління,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
державного університету
«Житомирська політехніка»

Світлана СВІРКО

Підпис Свірко С.
Засвідчую
учений секретар
Житомирська політехніка
Свірко С.

